

JUR HRONEC

V dvadsiatych rokoch tohto storočia začínajú vznikať slovenské moderné vedy, medzi nimi aj vedy matematické a technické. S ich vznikom je úzko spojený život a dielo Jura Hronca, významného slovenského matematika, pedagóga a organizátora slovenského vysokého školstva. Jeho sté výročie narodenia si pripomíname v tomto roku 1981.

Jur Hronec narodil sa 17. mája 1881 v gemerskej dedinke Gočovo v rodine chudobného maloroľníka. Jeho otec Ondrej Hronec a matka Zuzana, rodená Pirybeková, pochádzali tiež z Gočova. Okrem Jura, ktorý bol najmladší, mali ešte dve deti, Ondreja a Jána. Bolo ťažko vyživiť 5-člennú rodinu z malého hospodárstva. Preto otec musel privyrábať furmankou. Synovia museli mu pomáhať už od malička. Život malého Jura plynul ako u všetkých tamojších detí. Ako šesťročný začal navštevovať ľudovú cirkevnú evanjelickú školu v Gočove. V nej sa veľa nenaučil, sotva čítať a počítať. Nízka úroveň bola spôsobená jednak nekvalifikovanosťou učiteľa — bol to sústružník dreva, a jednak tým, že škola bola čosi vedľajšie v živote ľudí na dedine. Začínala sa v októbri a končila sa v máji, pretože deti museli pomáhať rodičom na poliach. Bola to jednotriedka, vyučoval sa spolu 1. až 6. ročník, okolo 50 až 60 žiakov. Príchod nového, kvalifikovaného učiteľa situáciu zlepšil. Pretože malý Jur bol telesne slabší a na ťažkú telesnú prácu nestačil, otec sa rozhodol poslať ho ako 9-ročného do Dobšinej vyučiť sa kožušníctvu. Otcova smrť prerušila jeho učenie. Malý Jur sa musel vrátiť domov a pomáhať bratom na poli i pri furmanke. Školu navštevoval opäť doma. Nový učiteľ a tamojší farár si všimli nadanie malého Jura a nahovárali matku, aby ho dala na štúdiá. Po dlhšom váhaní, keď i bratia súhlasili, odišiel Jur ako trinásťročný na Evanjelické gymnázium v Rožňave. Po začiatočných ťažkostiach sa vypracoval na výborného študenta. Vynikal hlavne v matematike a latinčine. Z týchto predmetov dával kondície. To mu umožnilo s veľmi malou pomocou z domu úspešne doštudovať, hoci mu v r. 1901 zomrela matka.

V r. 1902 zložil maturitu s vyznamenaním. Po veľkých finančných ťažkostiach s malou pomocou od bratov a s vypožičanými peniazmi odišiel na univerzitu do Kluže študovať matematiku a fyziku.

Usilovnosťou a vytrvalosťou prekonal začiatkové ťažkosti v štúdiu, takže už na prvé kolokviá ide dobre pripravený. Za dobrý prospech na skúškach dostával potom stravu zdarma. To mu podstatne pomohlo v jeho ťažkej finančnej situácii. Zlá strava a nervové vyčerpanie spôsobili srdcové ochorenie. To malo tú výhodu, že bol oslobodený od vojenskej služby. Zdravotný stav sa mu však upravil a v r. 1906 končí štúdiá v Kluži. Od 3. novembra 1906 do konca februára 1922 pôsobil potom ako profesor na lýceu v Kežmarku. V r. 1907 zložil písomnú skúšku z pedagogiky na univerzite v Kluži a na jej základe stal sa potom kvalifikovaným profesorom matematiky a fyziky.

Mladý profesor Jur Hronec sa neuspokojuje dosiahnutými výsledkami. Vidí, že treba študovať ďalej a stále. Preto v šk. r. 1908/1909 odchádza na štúdiá na univerzitu do Göttingenu. Na lýceu si platí svojho zástupcu. V ďalších rokoch cez hlavné prázdniny študuje na viacerých európskych univerzitách. V r. 1910 študuje v Berlíne, v r. 1911, 1912 v Giessene, v r. 1913 vo Švajčiarsku a v r. 1914 na Sorbone v Paríži. V Giessene stretáva prof. L. Schlesingera, ktorý ho učil už v Kluži a ktorý naňho veľmi zapôsobil. Pod jeho vplyvom sa venuje štúdiu diferenciálnych rovníc a napísal dizertačnú prácu „Herleitung der Fuchssehen Periodenrelationen für lineare Differentialsysteme“. Na jej základe a na základe vykonaných doktorských skúšok bol mu dňa 4. septembra 1912 udelený v Giessene titul doktora filozofie. V r. 1913 dostal pozvanie prednášať v Springfiede v USA. Pozvanie však neprijal. Svoje vzdelanie i po dosiahnutí hodnosti doktora filozofie nepovažuje za ukončené. Chce študovať ďalej. Prvá svetová vojna mu však robí škrt cez plány. Až do r. 1922 zostáva v Kežmarku a venuje sa v zvýšenej miere pedagogickým otázkam. Veľmi činne sa zúčastňuje na diskusiách a prednáškach v Spišskom kruhu stredoškolských profesorov.

Koncom februára 1922 odchádza z Kežmarku a prechádza na Štátne gymnázium v Košiciach. Avšak ešte v tom roku dostáva štátne štipendium a jednoročnú dovolenku na pokračovanie v štúdiách. Študuje v Prahe, v Göttingene a v Giessene. V r. 1923 sa na popud profesorov Sobotku a Petra habilituje na Karlovej univerzite v Prahe a začne tam prednášať.

Súčasne učí na Jiráskovom gymnáziu v Prahe.

Jeho túžbou však je vrátiť sa na Slovensko. Preto pomýšľa habilitovať sa na Právnickej fakulte univerzity v Bratislave z pedagogiky. Od toho úmyslu však upustil. V r. 1924 dostal miesto mimoriadneho profesora na Českom vysokom učení technickom v Brne. V r. 1928 je menovaný za riadneho profesora. V šk. r. 1928/29 bol dekanom Stavebného odboru techniky v Brne.

V r. 1927, keď už ani jeden z jeho bratov nežil, rozhodol sa oženiť. Vzal si osemnásťročnú dcéru svojho bývalého učiteľa nemčiny Schustera.

Túžba vrátiť sa na rodné Slovensko ho neopúšťala. Preto vo zvýšenej miere si začal všímať školskú situáciu na Slovensku. Bolo mu jasné, že treba na Slovensku kompletizovať vysoké školstvo. Hlavne potreba techniky a prírodovedeckej fakulty bola mu jasná. Preto sa zapája po boku profesora M. Ursínyiho do boja za zriadenie vysokej školy technickej. Po smrti M. Ursínyiho v r. 1933 sa stavia na čelo tohto zápasu. Obzvlášť vehementne a presvedčivo vystúpil na oslavách 250. výročia založenia trnavskej univerzity, kde bol ako zástupca techniky v Brne. Vo svojom príspevku kriticky zhodnotil celkový stav a podmienky vzdelávania Slovákov. Uviedol, že hlavné dôvody pre zriadenie vysokej školy technickej na Slovensku sú hospodárske a kultúrne. Hlásal, že zakladanie techniky a budovanie priemyslu má ísť súbežne. Boj o techniku nabral novú silu v r. 1936 a rozšíril sa na boj za celkové dobudovanie vysokého školstva na Slovensku. Boj sa končí víťazstvom v r. 1937, keď zákonom č. 70 Zb., § 2 bola zriadená Vysoká škola technická dr. M. R. Štefánika so sídlom v Košiciach, počnúc šk. r. 1938/39. Jej prvým rektorom sa stal profesor Hronec. V dôsledku politických udalostí bolo sídlo školy prenesené najprv do Prešova a potom do Martina. Nakoniec zákonom č. 188/1939 Zb. za sídlo techniky bola určená Bratislava a pomenovanie dostala Slovenská vysoká škola technická (SVŠT) v Bratislave. Od 1. 3. 1939 profesor Hronec prechádza definitívne z Brna na SVŠT v Bratislave. V r. 1946 bol zvolený za rektora SVŠT po tretí raz.

Profesor Hronec nezabúdala ani na zriadenie prírodovedeckej fakulty na Slovensku. Ba v istých fázach zápasu dával prednosť zriadeniu prírodovedeckej fakulty pred technikou. Politické pomery v rokoch vojny proces dobudovania školstva na Slovensku urýchlili. Tak bola 1. októbra 1940 zriadená Prírodovedecká fakulta v rámci Slovenskej univerzity v Bratisla-

ve. Profesor Hronec sa stal jej bezplatným profesorom. Z odboru obchodného inžinierstva na SVŠT sa zriaďuje zákonom z dňa 4. októbra 1940 Vysoká škola obchodná. Na jej vzniku a organizácii má nemalú zásluhu profesor Hronec. Stal sa jej prvým dekanom.

V r. 1941 bol profesor Hronec zvolený za podpredsedu a neskôr za predsedu Skúšobnej komisie pre učiteľov na stredných školách. Túto funkciu zastával i po oslobodení.

Po oslobodení pokračuje proces dobudovania vysokého školstva. V r. 1946 bol profesor Hronec predsedom komisie pre zriadenie Vysokej školy pôdohospodárskej a lesníckej v Košiciach, z ktorej v r. 1952 vznikla Vysoká škola poľnohospodárska v Nitre s Veterinárskou fakultou v Košiciach a Vysoká škola lesnícka a drevárska vo Zvolene.

V r. 1946 sa zúčastnil profesor Hronec na zriaďovaní pedagogickej fakulty v Bratislave ako ďalšej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave a stal sa jej prvým dekanom. Práca profesora Hronca na zariaďovaní vysokých škôl bola ocenená udelením čestného doktorátu pedagogických vied.

Profesor Hronec zostal na SVŠT až do r. 1950, keď prešiel natrvalo na Prírodovedeckú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave. Viedol Katedru matematiky až do konca šk. r. 1958/59. Zomrel 1. decembra 1959 po krátkej chorobe pečene a žalúdka. Pochovaný je v Gočove podľa vlastného želania.

Profesor Hronec bol všestranne činný. Bol to prvý významný slovenský matematik. Napísal 24 samostatných vedeckých prác, týkajúcich sa zväčša diferenciálnych rovníc so singularitami. Išlo o tzv. Fuchsove typy. Ďalej napísal 11 kníh a vysokoškolských učebníc. Sú to prvé učebnice z vyššej matematiky napísané v slovenčine. Nimi sa začína pôvodná slovenská matematická literatúra. Ich dôležitosť obzvlášť vynikne, ak si uvedomíme, že v období druhej svetovej vojny nebolo možné ani kúpiť, ani si vypožičať skoro žiadnu matematickú literatúru, či už v češtine alebo v inej svetovej reči. Knížnice na Slovensku neobsahovali skoro žiadnu matematickú a technickú literatúru. A situácia nebola oveľa lepšia ani počas prvých desiatich rokov po skončení 2. svetovej vojny. Preto stovky inžinierov a desiatky matematikov a ostatných prírodovedcov vďačia za uľahčenie štúdia práve existencii týchto učebníc.

Profesor Hronec vynikol i ako pedagóg. Pedagogickými otázkami sa začal zaoberať už na štúdiu v Kluži a na nemeckých univerzitách.

Mal na svoju dobu veľmi pokrokové pedagogické názory. Vedome vnášal do pedagogického procesu matematické metódy. Mnohé pedagogické úkazy pripodobňuje fyzikálnym úkazom a na ich základe ich opisuje a vysvetľuje. Do popredia pedagogického procesu kladie osobnosť učiteľa. Zdôrazňuje potrebu ustavičného štúdia učiteľov. Osobnosť učiteľa musí byť vážna a imponujúca. Učiteľ musí stále sledovať diane nielen v škole, ale i mimo školy, nesmie zabúdať na citovú stránku žiaka. Vyučovanie má sa diať od „parciálneho k všeobecnému podľa vzrastu mozgovej kapacity žiaka“.

Významné sú jeho dve knihy. Prvá, **Vyučovanie a vyučovacia osobnosť**, ktorá vyšla v r. 1923 nákladom Spolku profesorov Slovákov v Košiciach a ktorá bola v r. 1927 odmenená Štátnou cenou. Druhá kniha, **Učiteľova osobnosť**, vyšla v r. 1926 v knižnici Naša škola, zv. 2. Okrem týchto kníh napísal viac článkov o pedagogických otázkach a o reforme školského systému. Bol zástancom jednotnej školy. Otázky školskej reformy starostlivo sledovať až do konca života. Pedagogické otázky, otázky školskej reformy a otázky súvisiace s dobudovaním systému vysokých škôl tvorili časť verejnej činnosti profesora Hronca.

Verejná činnosť profesora Hronca sa neobmedzovala len na školské otázky. Bol členom a funkcionárom mnohých kultúrnych, vedeckých a osvetových organizácií. V auguste 1945 bol zvolený za predsedu Matice slovenskej a v tom istom roku za podpredsedu Umeleckej a vedeckej rady. V r. 1946 bol zvolený za predsedu Slovenského múzea. V r. 1953 bol menovaný za akademika novozriadenej Slovenskej akadémie vied a zastával funkciu podpredsedu Sekcie matematických a prírodných vied. Po r. 1945 sa zaslúžil o oživenie odbočky Jednoty československých matematikov a fyzikov. V r. 1956 sa stal predsedom Slovenského výboru Jednoty. V apríli 1959 bol zvolený za čestného člena Jednoty.

Z pôct, ktoré sa dostali profesorovi Hroncovi, spomeniem aspoň niektoré. V r. 1926 bol zvolený za člena korešpondenta Kráľovskej českej spoločnosti náuk. V r. 1928 sa stal riadnym členom Učenej spoločnosti Šafárikovej, v r. 1936 riadnym členom Moravsko-sliezskej prírodovedeckej spoločnosti. V r. 1948 dostal Národnú cenu, v r. 1955 Rád práce. V r.

1956 bola mu udelená vedecká hodnosť doktora fyzikálno-matematických vied.

Život profesora Hronca sa vyznačoval pracovitosťou a húževnatosťou. Pracoval ešte aj na smrteľnej posteli. Obdivuhodná bola jeho vedecká, pedagogická, organizátorská a publicistická práca. Sám z chudobných pomerov nezabúdal na chudobných študentov. Za pôsobenia v Brne založil Hroncov podporný fond, ktorý za 20-ročného trvania neraz pomohol chudobným študentom v najväšej núdzi. Činnosť fondu pokračovala i v Bratislave.

Po smrti sa mu dostáva ďalších ocenení a pôct. V r. 1962 udeľuje mu prezident Československej republiky Medailu J. A. Komenského in memoriam. V r. 1968 je vo vestibule Strednej všeobecno-vzdelávacej školy na Novohradskej v Bratislave odhalená jeho busta a školu pomenovali po ňom. Dňa 17. novembra 1969 pomenovali internát SVŠT na Bernolákovvej ulici v Bratislave na Študentský domov Jura Hronca. Dňa 23. mája 1971 pri príležitosti osláv 90. narodenín J. Hronca sprístupnili verejnosti pamätnú izbu a na rodnom dome odhalili jeho bustu. V r. 1962 bola vydaná poštová známka s obrazom M. Valoucha a J. Hronca. Dňa 18. mája 1981 slávnostne odhalili pamätnú tabuľu J. Hronca na budove Matematicko-fyzikálnej fakulty v Mlynskej doline pri príležitosti osláv stého narodenia tohto významného vedca.

Slovenská i československá verejnosť, mnohí jeho priatelia, žiaci a kolegovia pripomínajú si v úcte sté výročie narodenia tohto prvého významného slovenského matematika, vynikajúceho pedagóga, autora prvých slovenských matematických vysokoškolských učebníc, neúnnavného bojovníka za založenie mnohých slovenských vysokých škôl a fakúlt. Nech jeho pamiatka zotrváva stále vo vedomí slovenského ľudu.

Marko Švec